

LOKWALO LWA DIKGOPOLO LA KGWEDI YA METSI LE BEKE YA BOSETSHABA YA METSU 2022

UN WATER
22 MARCH
WORLD
WATER
DAY

METSU A A TSWANG KWA TLASE GA LEFATSHE
A DIRA TSE DI SA BONALENG GORE DI BONALE

AFORIKA BORWA KE NAGA EO
METSU A SA BONWENG BONOLO

WATER IS LIFE - SANITATION IS DIGNITY

water & sanitation

Department:
Water and Sanitation
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

1 LEMORAGO

Letsatsi la Metsi la Lefatshe ke letsatsi leo le ketekwang ngwaga le ngwaga ka di 22 tsa Mopitlwe mme le tlhoma mogopolo mo bothokweng jwa metsi a a siametseng go nowa le go rotloetsa tshegetso ya tsamaiso ya didiriswa tsa metsi a a phepa.

Tshimologo seshwa e e eteletswe pele ke Ditshaba tse di Kopaneng (UN), ka go dirisa letsatsi le jaaka motheo wa kgato e e tla nnelang ruri go akaretsa dinaga go ralala lefatshe. UN e ikaelela go dira bonnete jwa gore mongwe le mongwe mo lefatsheng o na le tettelesego ya metsi a a bolokegileng ka ngwaga wa 2030, ebile go se sepe se se tla tshwarang tikologo ka tsela e e sa siamang.

Ngwaga le ngwaga, Ditshaba Kopano tsa Metsi di nna le setlhogo sa Letsatsi la Lefatshe la Metsi seo se arabang kgwetlho ya ga jaana kgotsa ya isago. Setlhogo sa ngwaga wa 2022 sere: "Metsi a a kwa tlase ga lefatshe – go dira tseo di sa bonaleng di bonale", mme setlhogo se se rata go gopotsa badiri ba melao le batsaya ditshwetso, bao ba leng ka fa gare le kwa ntle mo lephatheng la metsi, gore Aforika Borwa ke Naga eo metsi a sa bonweng bonolo.

Metsi a a kwa godimo ga lefatshe, ao eleng ona a a dirisiwang ka bontsi, aya a ntse a fokotsega ebile a tlhokege kwa madutelong a le mantsi mme didiriswa le ditshenyegelo tsa kago le tlhokomelo di ilediwe.

Merokotso e e kwa godimo ya metsetoropo ena le diphelelo tse di kgolo tsa tsamaiso ya metsi le ditirelo tsa kgelelo leswe. Aforika Borwa e fopholetsa dipalo di kanna bokana ka 65% kwa metsetoropong mme Leano la Tlhabolo la Bosetshaba (NDP) le fopholetsa kgolo ya mafelo a setoropo ka 10% mo dingwageng dingwe le dingwe di le masome a mabedi. Kgolo ya metsetoropo e tla tsenya kgatelelo e ntsi mo ditropong go neelana ka ditirelo tsa metsi le kgeleloleswe tse ditlhatlha tlase kwa matlong a le mantsi a batho bao ba sa itsholelang.

Phethogo ya Loapi e ntse eya ka iketlo e ama ditirelo tsa metsi a Aforika Borwa ka tsela e e sa siamang. Ka fa tlase ga diteko tsa diphetogo tsa loapi, metsi a a ka fa tlase ga lefatshe, leo se sekeng la bona koketso ya mowafalo eo e tla nna le go se siame ga metsi a a kwa godimo ga lefatshe ka ntlha ya fa mogote wa bosa o tswela o oketsega o le bothokwa.

Ka ntlha ya fa go lebeletswe go ata ga batho, go tsenyeletsa le diteko tsa go fetoga ga loapi mo metsing a a kwa godimo ga lefatshe, go a tlhokagala go natlafatsa tswakanyo ya metsi eo e ga jaana e eteletswe pele ke metsi a a kwa godimo ga lefatshe. Metsi a a kwa tlase ga lefatshe a ditlhatlhatlase ebile a gola ka bonako mme a bonwa ke matlo ka bontsi, le fa bontsi jwa metsi a a kwa tlase ga lefatshe a Aforika Borwa ele a boleng jwa a a tsamayang.

Leano la Konokono la Aforika Borwa la diporojeke tsa Metsi le Kgelelo Leswe tseo ka ngwaga wa 2040, la gore go tshwanetse go bo gole go ikaega go go kwa tlase mo metsing a a kwa godimo ga lefatshe. Leano la Konokono le tshepa go fitlhelela maikaelelo a phetogo mo tswakanyong ya metsi ka koketso mo tirisong ya metsi a a tswang ka fa tlase ga lefatshe, go oketsa go dirisa gape moela wa metsi a a leswe a a phepafaditsweng, metsi a a tlhabolotsweng ga mmogo le thulaganyoseshwa ya tlhaoloso le phepafatso ya metsi a a tswang kwa meepong.

2 MMONO

Aforika Borwa e tla keteka Beke ya Bosetshaba ya Metsi go simolola ka di 21 -27 Mopitlwe 2022.

Ntsha ya ditiro tsa letsholotemoso le tsiboso e diragala morago ga dikgwetho tsa Thulaganyo Konokono ya Bosetshaba ya Metsi le Kgelelo Leswe ya metsi a a sa lekanang, thokomelo ya mafaratlhatlha le peeletso, komelelo e e ipoapoeletsang ka ntsha ya pharogano mo lewaping, go selekalekane ga tettelesego ya metsi le kgelelo leswe, ga mmogo le boleng jwa metsi jo bo koafalang.

Thulaganyo Konokono e etse tlhoko gore go fitlhelela tshireletso ya metsi mo Aforika Borwa go tlhokagala gore go nne le phetolo e e rileng eo e tla:

- tsayang tsia tekanyetso ya tlhokego ya metsi;
- sekaseka boleng jwa tota jwa metsi;
- dirang bonnete jwa tettelesego e e lekalekaneng go tekanyetso ya ditlamelwa tsa metsi
- thomang mogopolo go botsamaisi jwa go tlamela le metswedi e sele ya metsi;
- Akanyetsang tlhotlheletso ya go fetafetoga ga loapi; le
- sekasekang go fokotsega ga boleng jwa metsi a a sa apewang.

Go dirisa metsi a a kwa tlase ga lefatshe mmogo le thobo, metsi a a fa godimo ga lefatshe le a pula a tsamaya a nna boima go a boloka.

Ka jalo letsholokgwetho le le tla abelana tshedimosetso ya ditlhogo, go tsenyeletsa:

- Tshireletso ya ditlamelwa
- Lenaneo la maano le tlhabololo
- Tiriso ya metsi ya leruri
- Diporojeke tsa kgwebo
- Melawana ya ditaolo
- Maitemogelotiriso le selekanyo mo lephatheng la metsi

Beke ya Bosetshaba ya Metsi le Kgwedi ya Metsi di tla ema naga nokeng mo go tliseng metsi kwa pele ga tsothe gore re lemoge ditshwanelo tsa Molaotheo go batho botlhe go tsa metsi le tikologo, ga mmogo le go fitlhelela Mokgele wa 6 wa Maitlhommo a Tlhabololo a a Tswelolang ao a batlang go dira bonnete jwa tettelesego ya metsi le kgeleloleswe go botlhe.

3 KGOTLATHEOMOLAO O O LAOLANG LEPHATA LA METSI

Molaotheo wa Aforika Borwa

Karolo ya 27 (1) (b) ya Molaotheo wa Aforika Borwa e tthalosa sentle gore mongwe le mongwe o na le tshwanelo ya tettelelo ya dijo le metsi tse di lekaneng.

Molao wa Bosetshaba wa Metsi (NWA) wa 1998 le Molao Ditirelo wa Metsi wa 1997

Melao e a tsamaisana mme e neelana ka lethomeso la tsamaiso ya ditlamelwa tsa metsi tsa leruri di ntse di kgona go tokafatsa le go atolosa thebolo ya ditirelo. NWA e ikaegile ka molawana o o reng metsi a aga karolo e e golaganeng, ikaegile ka modikologo wa metsi mme e tlhoka go loalwa ka fa tlase ga melao e e tlhomameng. E na le lenaane la thulaganyo ya tshireletso, tiriso, tlhabololo, tshomarelo, tsamaiso le taolo ya ditlamelwa tsa metsi tsa Aforika Borwa.

Leano la 3 la Bosetshaba la Ditlamelwa tsa Metsi

Leano la Bosetshaba la Ditlamelwa tsa Metsi, leo le tlhokagalang ka fa tlase ga Molao wa Bosetshaba wa Metsi, leo gape le sa ntseng le tlhabololwa, ka matlafatso ya leano la boraro, leo le tla kasetiwa ka ngwaga wa 2022. Kgatiso ya boraro ya Leano la Bosetshaba la Ditlamelwa tsa Metsi (NWRS) e tla tsenyeletsa dingwe tsa tsamaiso ya metsi le kgeleloleswe gore e neelane ka seabe go Thulaganyo Konokono ya Bosetshaba ya Metsi le Kgeleloleswe eo eleng karolo go ebe e tsenya tirisong kgatiso ya boraro ya NWRS.

Thulaganyo Konokono ya Bosetshaba ya Metsi le Kgeleloleswe

E tlhagisa dintlha tse di bothokwa thata gore di sekasekwe ke lephata la metsi go tloga ka ngwaga wa 2018 – 2030. E tlhagisa gape selekanyo sa dipoelo tsa ngwaga le ngwaga tse di tsenyeletsang diabe le maikarabelo, nako le tlhwalhwa e e akanyediwang. Thulaganyo Konokono gape e bontsha gore tiragatso e tla elwa tlhoko jang. Jaaka thulaganyo, gona le leano kgotsa lethomeso, dintlha tse di beilweng kwa pele ka boikarabelo di tthalosa ka botlalo gore Kabinete efeng, Palamente le gore setshaba se ka rwea mang maikarabelo mo lephateng.

Leano la Bosetshaba la Tlhabololo

Leano le le ne la tlhomiwa semmuso ka ngwaga wa 2012 mme le tthalosa ka botlalo ditaello tsa gore naga e ka fedisa jang khumanego le go sa lekalekane ka ngwaga wa 2030. Ditaello tse di bontsha fa Ma-Aforika Borwa otlhe a tla nna ke metsi a a tlhwalhwa tlase, a a nang le tettelesego e e tshepegang ya metsi a a bolokesejileng a a lekaneng le kgeleloleswe e e faroganeng e e phepa ka ngwaga wa 2030.

Leano la Bosetshaba la Metsi a a kwa tlase ga Lefatshe

Karolo ya 2 ya Molao wa Bosetshaba wa Metsi e kaela ka kelotlhoko fa di togamaano di tshwanelwa go tlhongwa go thusa ka tsamaiso e e siameng ya ditlamelwa tsa metsi. Leano la Bosetshaba la Metsi a a kwa Tlase ga Lefatshe e ikaelela go tokafatsa selebego sa boleng jwa leano, tiriso le tshireletso ya metsi a a kwa tlase ga lefatshe a Aforika Borwa. Leano la Bosetshaba la Metsi a a Kwa Tlase ga Lefatshe le arogatswe ka dikarolo di le dintsi tsa dikgwetlho tsa metsi a a kwa tlase ga lefatshe le gore di ka rarabololwa ka mokgwa ofe.

4 MAITLHOMO

Beke ya Bosetshaba ya Metsi le Kgwedi ya Metsi di tla nna le letsholotemoso mo tirisong ya metsi, go nnela leruri, go fetofetoga ga loapi le dintlha dingwe tse di faroganeng. Se se ka bonwa ka go dirisanammogo le tllhaeletsano e e dirang gare ga mafapha a puso, ditheo tsa poraefete, ditheo tsa thuto, baagi le baamegi mo lephateng.

Dipholo tse di lebeletsweng tsa beke ya bosetshaba ya metsi ke tse di latelang:

- Letsholotemoso la tikologo boruthu e tla dirwa mo tsamaisong ya metsi le kgeleloleswe;
- Go oketsa letsholotemoso la tiriso, tsamaiso, go dirisa ka tshomarelo, go tllhabolola le go sireletsa ditlamelwa tsa metsi;
- Letsholotemoso mo lenaaneng la tsamaiso ya metsing a a kwa tlase ga lefatshe;
- Dipuisano gareng ga lephata gore batsaya karolo ba ba faroganeng ba ka dirisana mmogo go bona ditharabololo tsa dipholo tsa leruri.
-

5 MELAETSA YA BOTLHOKWA

Thulaganyo Konokono e bontsha fa Aforika Borwa e lebane le tlhokego e e kwa godimo ya tlamelo ya metsi gore e kgone go lebana le tsela ya go tshela eo eyang kwa godimo ya batho bao ba nnang mo metse setoropong le kgolo ya ikonomi.

Ka ntlha eo, melaetsa e e botlhokwa ya Beke ya Bosetshaba ya Metsi 2022 e tsenyeletsa:

- *Aforika Borwa ke naga eo metsi a sa bonweng bonolo*
- *A re boloke, re somarele le go dirisa ditlamelwana tsa metsi ka tsela e e tla nnelang leruri*
- *Metsi a a tswang kwa tlase ga lefatshe a dira tse di sa bonaleng gore di bonale*

6 TSELA E E TLA LA TELWANG YA DITIRAGALO

Dilo tseo di tla dirwang ka Beke ya Bosetshaba ya Metsi di tla tshwara go ralala naga. Lenaneothalo la ditiragalo le le tswakilweng la lephata la metsi le ka bonwa mo mafaratlhatlheng a Lefapha la Metsi le Kgeleloleswe

Ditiragalo di tla dirwa ke motho ka boene, ka tiriso ya mafaratlhatlha, go tseneyeletsa mo ditlhaeletsanong ga mmogo le ka tiriso ya kgaso. Ka tsela e, bareetsi ba ba faroganeng batla tsenyeletswa mo dipuisanong tse di faroganeng.

Baagi, baitseanape, dingaka, baemedi ba dinaga, batsaya ditshwetso le basimolodi ba dikgwebo batla lalediwa go tla go akantshana dikgopolo le dikakanyo mme ba kopantshe megolopolo mo maanong a lephata la metsi.

Letsholotemoso la go phepafatsa matamo le tla rulaganngwa kgwedi yotlhe ya ngwaga wa 2022 mme se se tla rulaganngwa ka go tsaya karolo ga mokgatlho wa badirise ba metsi, foramo ya baagi ya metsi le kgeleloleswe, mokgatlho wa baagi le go feta.

7 TSELA YA GO BEGA GO BORRA/MADITABA

Tihaeletsanyo e tla thankgololwa mo mafelong otlhe a ditaba go tsenyeletsa ka mokgwa wa tiriso ya mafaratlhatlha, phasalatso, kgaso le ka pego ya mafaratlhatlha. Go oketsa dipapatso le bobegadikgang, kokoano ya bobegadikgang e tla nna ntsha kgolo go dira bonnete jwa gore tshedimoso e fithelela batho botlhe.

Diporofense di tla thankgolola kokoano ya bobegadikgang le metswedi ya dikgang go bontsha maano a bona, dikatlego, dipoelo tsa mafaratlhatlha ga mmogo le boleng jwaga jaana jwa metsi le tiriso ya badirisi.

Lefapha le tla dirisanammogo le balekane ba puso selegae, lephata la poraefete ga mmogo le baagi mo go iseng dipuisano godimo le dikarolo tsa dithitokgang.

Dipolateromo tsothle di tla diriswa ka tsela eo e tla dirang bonnete jwa gore dipego tsa dikarolo tsa dithitokgang go tsenyeletsa tsa mafaratlhatlha, phasalatso le bobegakgang di lolame.

8 KGATELO PELE

Leano Konokono le bontshitse gore gona polokesego ya metsi go tlhokagala go lekanyetsa tlanelo le tlhoko, kaboseshwa ya metsi go tettelesego le tiriso e e lekalekaneng, tsamaiso ya ditirelo tsa metsi le kgeleloleswe, tselaganyo ya lephata la metsi ka tshebo mo dlamoragong tsa tiriso e e kwa godimo, tokafatso ya boleng jwa metsi a a sa apewang, go boloka le go tsosolosa tikologo. Gape e tlhokagala bosupi jo bo utlwalang go go tsamaelana le lethomeso le dipuisano, puso e e siameng, kgatelopele go dipatlisiso le botegeniki, go bolotsa ditshetele le peeletso, tsamaiso ya phetogo ya loapi le tirisano mmogo mo dikgaolong tse dingwe mo tsamaisong ya ditlanelwana tsa metsi. Mo go batleng tshireletso ya metsi ga Aforika Borwa, Kgwedi ya Metsi le Beke ya Bosetshaba ya Metsi e tla:

- Rotloetsa ditlamo, balekane le baamegi go tsaya karolo go ntlhatebo ya ditlanelwa tsa metsi go ralala naga;
- Dira melaetsa ya letsholotemoso la WWD 2022, didiriswa le tsela e e maleba go a tsaya mo mafaratlhatlheng a DWS;
- Kwadisa karolo tseo baagi batla tsayang go boloka metsi ka tiriso ya mafaratlhatlha ka go tsena kwa mafaratlhatlheng a Lefapha la Metsi le Kgeleloleswe;
- Go tsaya le go abelana dinepe le ba bangwe ba bobegakgang bao batswanag mo baaging ba ba tsayang karolo thata mo go bolokeng metsi;
- Dira le mekgatho go neelana ka diitshimolelo tsa yona mo go nngeng badirisi ba metsi ba ba dirang ka natla.

